

Ervaringen met de nieuwe gedragscode

tekst Irma Melse (VBNE) & Erwin AI (Staatsbosbeheer)

Op het nippertje keurde de minister van LNV op 17 augustus 2022 de nieuwe Gedragscode soortenbescherming bosbeheer voor vijf jaar goed. De vorige, verlengde versie stond op het punt te verlopen. De gedragscode geeft voor bepaalde verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming een vrijstelling en houdt daarmee het bosbeheer uitvoerbaar. Door de gedragsregels op te volgen houdt een beheerder tijdens het werk voldoende rekening met beschermde soorten. In de gedragscode 2022 zijn nieuwe gedragsregels opgenomen. Hoe bevallen die? Waar lopen bosbeheerders tegenaan en waar krijgen zij in de komende periode mee te maken?

De gedragscode schrijft voor dat binnen 20 meter van een dassenburcht geen rijdend materieel mag komen en dat werkzaamheden altijd buiten de voortplantingsperiode moeten plaatsvinden.

foto Wikimedia Commons

> Het behoud van de biodiversiteit is een belangrijke pijler van duurzaam bosbeheer. In de Nederlandse bossen vindt een groot aantal planten- en diersoorten hun niche. Ze helpen bossen gezond en vitaal te houden. Vroeger hielden houtoogsttechnieken weinig rekening met natuurwaarden; na één keer ingrijpend oogsten zou de natuur zich vanzelf wel weer herstellen. Inmiddels weet elke bosbeheerder hoe belangrijk het is om zorgvuldig te werken en planten en dieren zo min mogelijk schade te berokkenen. De Wet natuurbescherming verbiedt het verstoren en doden van dieren en planten met 'verbodsbepalingen'. Bosbeheer kan een belangrijke bijdrage leveren aan het gezond en vitaal houden van bossen, maar tijdens de uitvoering kan een beheerder onopzettelijk (individueel van) beschermde soorten verstoren – of zelfs doden – en dus verbodsbepalingen overtreden. Gezien de Wet natuurbescherming zijn er drie opties:

- 1) voorkom overtreding van verbodsbepalingen door zeer zorgvuldig te werken of werkzaamheden aan te passen,
- 2) vraag voor de werkzaamheden een ontheffing aan bij het bevoegd gezag (meestal de provincie),
- 3) werk volgens een goedgekeurde gedragscode. Het gebruik van een gedragscode is dus een keuze en vrijwillig. Maar als je daarvoor kiest, moet je dat goed en volledig doen.

Nieuwe regels voor soortenbescherming

Eens in de vijf jaar stelt de Vereniging voor Bos- en Natuureigenaren (VBNE) samen met haar leden de gedragscode voor het bosbeheer op. Datzelfde doet ze ook met de gedragscode voor natuurbeheer. De Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) beoordeelt nieuwe gedragscodes en keurt deze namens het ministerie van LNV goed. Daarbij gaat de RVO uit van hun Reikwijdtedocument en de Maatregelencatalogus. Het Reikwijdtedocument geeft het kader waaraan de gedragscodes worden getoetst. De Maatregelencatalogus beschrijft welke maatregelen een bosbeheerder minimaal moet nemen om soorten tijdens de uitvoering van bepaalde activiteiten te beschermen. Zo is bijvoorbeeld voorgeschreven dat je bij het beheer van houtige begroeiingen niet met rijdend materieel binnen 20 meter van een dassenburcht mag komen en de werkzaamheden altijd buiten de voortplantingsperiode (december tot en met juni) moeten plaatsvinden. De maatregelen voor soortenbescherming moeten wetenschappelijk bewezen effectief zijn, wil een goedkeuringsbesluit van een gedragscode standhouden bij de rechter.

De RVO heeft bepaald dat afwijken van de Maatregelencatalogus alleen kan met een ecologische onderbouwing van een soortdeskundige. Zo moest de VBNE een ecologische onderbouwing voor reptielen en amfibieën laten opstellen door RAVON, kennisorganisatie voor reptielen, amfibieën en vissen, en Wageningen University & Research. In deze ecologische onderbouwing staat met welke nieuwe gedragsregels negatieve effecten van het bosbeheer kunnen worden voorkomen. Dat kan bijvoorbeeld met extra ruimtelijke beper-

kingen voor groepenkap en bodembewerking in bosdelen waar reptielen en amfibieën voorkomen – zogenoemde herpetofaunazones – en door eisen te stellen aan rijdend materieel om de bodemdruk te beperken.

De uitdaging voor de bossector is om bosesystemen in stand te houden en tegelijkertijd de voorkomende soorten te beschermen. In de praktijk zijn daarvoor beheeringrepen nodig die zorgen voor structuur, variatie en bosverjonging. Om soorten te beschermen tijdens de noodzakelijke bosbeheerwerkzaamheden, legt de gedragscode beperkingen op in ruimte en tijd, zoals bijvoorbeeld het beperken van groepenkap tot maximaal 0,5 hectare en het werken buiten kwetsbare voortplantingsperiodes van beschermde muizen in bosranden.

Gesprek over de regels

De juridische taal van de nieuwe gedragscode bleek al snel niet altijd duidelijk te zijn. Daarom organiseerde de VBNE een aantal werkschuur-bijeenkomsten waar beheerders met elkaar in gesprek konden gaan over de nieuwe regels, knelpunten en oplossingen. De meest gestelde vragen en antwoorden staan in het kader. Andere ook veel gestelde vragen en antwoorden staan op de VBNE-website. Ook voor andere vragen is de VBNE te raadplegen. Hoe ga je bijvoorbeeld om met werkpaden die volgroeien met boswilg (een waardplant van beschermde vlinders)? Wat doe je met stamhout in gebieden waar de beschermde vermiljoenkever voorkomt? En hoe verwerk je herpetofaunazones in werkinstructies?

Drie jaar na de goedkeuring van de gedragscode voert de VBNE gewoonlijk op basis van een vragenlijst een evaluatie uit onder gebruikers en andere betrokken organisaties. De uitkomsten worden vervolgens meegenomen bij de opstelling van de volgende gedragscode. Maar omdat de gedragscode 2022 de nodige nieuwe regels bevat ten opzichte van de vorige, wacht de VBNE geen drie jaar af. Begin 2023 – na het eerste seizoen werken met de nieuwe code – zijn de leden al naar hun eerste ervaringen gevraagd.

Uit het vragenronde kwamen de nodige knelpunten naar boven. Het verplichte gebruik van tracks bij werkzaamheden in herpetofaunazones was het meest genoemde knelpunt. Tracks werken goed in droge terreinen, maar op vochtige bodems kunnen ze tijdens manoeuvres de bodem flink beschadigen. Ook passen ze niet onder kleiner, lichter materieel dat je in deze gebieden juist wilt inzetten. Samen met RAVON probeert de VBNE een alternatieve oplossing te vinden waarmee hetzelfde doel – lage bodemdruk ter bescherming van reptielen – bereikt wordt. De 50 meter vellingsvrije zone rond bijzondere nestbomen riep bij veel beheerders vragen op. Deze zone geldt rond een 'gebruikt' nest. Voor roofvogels kan dat ook buiten de broedperiode zijn. Ons advies is: overleg in zo'n geval altijd met een ecologisch deskundige die kan bepalen welke maatregelen nodig zijn ter bescherming van roofvogels.

Voor bomen met eekhoornnesten is deze regel

Foto Wesley Overman

Voor zeldzame muizen zoals de grote bosmuis zijn de regels voor bosrandbeheer alleen in hun leefgebieden van toepassing.

eveneens problematisch. Eekhoorns gebruiken ook in de winter hun nest, waardoor in bossen met veel eekhoornnesten het gehele jaar in een aanzienlijk deel geen werkzaamheden uitgevoerd kunnen worden. In de praktijk blijkt dat in gesprek met het bevoegd gezag vaak een goede oplossing is te vinden door voldoende afstand te houden van eekhoornnesten en voldoende voedselbomen te laten staan. Ten slotte was de werkstap een onderwerp van gesprek. Mechanische boswerkzaamheden voer je buiten deze werkstap uit, maar diverse andere werkzaamheden – zoals monitoring, blessen en werkzaamheden met handgereedschap – zijn jaarrond uitvoerbaar.

Goede voorbereiding en samenwerking

Het belangrijkste inzicht over de nieuwe gedragscode is misschien wel dat een goede voorbereiding en samenwerking loont. Met een inventarisatie op basis van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en eigen monitoringsdata is goed in te schatten welke beschermde soorten in een gebied voorkomen. Tijdens een terreinbezoek controleer je de aanwezige flora- en fauna elementen – zoals nesten, holten, dassenburchten en mierenhopen – en verwerk je deze in het werkprotocol bosbeheer (voorheen de checklist bosbeheer). Als je weet welke beschermde soorten mogelijk beïnvloed kunnen worden door de geplande werkzaamheden, weet je ook welke regels je moet toepassen. Zo zijn voor de zeldzame hazelmuizen, eikelmuisen en grote bosmuizen, boomkickers en beschermde vlinder- en libellensoorten de regels voor bosrandbeheer alleen in hun leefgebieden van toepassing. Bij droogvallen-

de wateren is de kans klein dat je rekening moet houden met beschermde amfibieën. Schakel indien nodig specialistische kennis in, zodat je weet welke regels voor jouw gebied wel en niet relevant zijn. Dat kan bijvoorbeeld bij soortenorganisaties of lokale soortenwerkgroepen. Een goed gesprek tussen de ecologisch deskundige en de beheerder maakt in de praktijk het verschil tussen een werkbare en niet werkbare gedragscode.

Code in ontwikkeling

Hoewel de gedragscode voor vijf jaar is vastgesteld, betekent dit niet dat er niks aan zal veranderen. Tegen de vaststelling van de gedragscode zijn vijf beroepen ingediend bij de rechter. Deze beroepen zijn ingegeven vanuit een autonome visie op bosbeheer en bepleiten dat uitkap – ook wel dunning – voldoende zou zijn om bosesystemen in stand te houden. De beroepen vragen onder andere om extra beperkingen voor groepenkap, schermkap en bodembewerking. De rechtszaak vindt waarschijnlijk in 2024 plaats. Tot die tijd is de gedragscode gewoon geldig. Daarnaast gaat de RVO in de periode 2023-2024 haar Maatregelencatalogus evalueren, waarbij zij de maatregelen toetst op effectiviteit voor de be-

scherming van soorten en de uitvoerbaarheid voor gebruikers. De VBNE legt daarbij de bevindingen van een jaar werken met de nieuwe gedragscode aan de RVO voor. Hopelijk kan hiermee een aantal uitvoeringsproblemen voor beheerders opgelost worden, zoals het altijd verplicht moeten werken met tracks.

Ten slotte treedt op 1 januari 2024 de Omgevingswet in werking. Dit betekent dat de RVO de Gedragscode soortenbescherming bosbeheer van de Wet natuurbescherming wil omzetten naar een regeling onder de Omgevingswet. De VBNE is in gesprek met de RVO om te voorkomen dat dit tot extra en onnodige administratieve lasten en kosten voor het bosbeheer leidt. De winst voor beschermde soorten zit uiteindelijk in een deskundige werkvoorbereiding en werkbegeleiding in het bos en niet in extra stapels papierwerk. Voor vragen over de Gedragscode soortenbescherming bosbeheer kunt u terecht bij Irma Melse, i.melse@vbne.nl.<

De Gedragscode soortenbescherming bosbeheer en vragen en antwoorden hierover staan op www.vbne.nl onder het thema Wetgeving & gedragscodes.

Foto Ewmi AI

Tegen de gedragscode zijn vijf beroepen ingediend bij de rechter. De beroepen vragen onder andere om extra beperkingen voor groepenkap.

Veel gestelde vragen over de Gedragscode soortenbescherming bosbeheer

Wanneer ben ik ecologisch deskundig?

De ecologisch deskundige moet aantoonbare ervaring en specifieke ecologische kennis hebben. Dat is bijvoorbeeld iemand die al jarenlang inventarisaties uitvoert naar relevante soortgroepen en dit in een CV kan aantonen. In de praktijk zijn dit vaak de boswachters ecologie. Het kan nodig zijn om daarnaast een ecooloog met specialistische kennis over een bepaalde soortgroep – bijvoorbeeld roofvogels – in te huren. De ecologisch deskundige stelt het werkprotocol op en speelt dus een belangrijke rol in de toepassing van de gedragscode.

Welke werkzaamheden kan ik tijdens de werkstap voor het vellen van bomen tussen 15 maart en 15 juli uitvoeren?

In de gedragscode is een lijst van werkzaamheden opgenomen die – mits zorgvuldig uitgevoerd – weinig verstorend zijn voor beschermde soorten. Deze werkzaamheden mag een beheerder jaarrond uitvoeren. Denk aan inventarisaties, monitoring, houtmetingen, blessen, toezicht, handmatig snoeien en planten en onderhoud aan recreatieve voorzieningen en rasters.

Hou verhoudt de gedragscode zich tot andere wetgeving?

De gedragscode waarborgt dat je als beheerder bij de uitvoering van reguliere boswerkzaamheden in beschermde bossoorten zorgvuldig werkt. Daarnaast geldt natuurlijk ook andere wet- en regelgeving. Voorbeelden zijn de planologische bescherming van houtopstanden, de meldings- en herplantplicht en de bescherming van cultureelhistorische elementen door de Erfgoedwet.

Hoe werkt het werkprotocol bosbeheer?

Het werkprotocol is in de plaats gekomen van de checklist. De ecologisch deskundige stelt het werkprotocol op. De aannemer (uitvoerder) en beheerder (opdrachtgever) ondertekenen dat. Het ondertekende werkprotocol moet tijdens de uitvoering aanwezig zijn en worden bewaard. De aannemer is verantwoordelijk voor de uitvoering van de regels en afspraken uit het werkprotocol en de beheerder houdt hierop toezicht. De provincie is verantwoordelijk voor handhaving van de Wet natuurbescherming.

Waarom moet ik een wettelijk belang invullen in het werkprotocol?

Bij duurzaam bosbeheer is houtoogst nooit een doel op zich. Het gaat altijd om het vinden van de balans tussen de ontwikkeling van het bosesysteem, de beseigen biodiversiteit en wat daartoe bijdraagt door in te grijpen, en eventueel houtoogst. In de Wet natuurbescherming staat dat je alleen met een gedragscode mag werken als de werkzaamheden een bepaald wettelijk belang dienen. Voor het kunnen toepassen van de Gedragscode soortenbescherming bosbeheer gaat het daarbij alleen om de bescherming van wilde flora en fauna, de instandhouding van natuurlijke habitats en voorkoming van ernstige/belangrijke schade aan bossen. Daarnaast is ook het belang van de openbare veiligheid en volksgezondheid of een andere dwingende reden van groot openbaar belang een mogelijkheid. In het werkprotocol kruis je aan welk wettelijk belang van toepassing is en geef je een korte toelichting. Voor het groepsgewijs oogsten in bijvoorbeeld een gelijkjarige lariksopstand lijkt dit een vreemde eis. Toch leidt ook een dergelijke oogst tot variatie in het bosmilieu, waarbij bijvoorbeeld verjonging met mengboomsoorten kan bijdragen aan een meer gevarieerd bos. Zo'n bos biedt meer mogelijkheden voor wilde flora en fauna waardoor de kans op het verloren gaan van de opstand door een ziekte bovendien afneemt. Een goed afgewogen oogstingreep leidt over het algemeen tot habitats van open plekken in het bos en daarmee tot een betere bescherming van planten- en diersoorten die daarvan profiteren.